

Biyografik Romanlardan Hareketle “Kişisel Tarih Toplumsal Tarih midir?” Sorunsalı Üzerine Bir Değerlendirme

Muhsine Helimoğlu Yavuz

*“Hatıralarımı yazma
Tarih sanıyor birileri”
Ahmet Telli*

Bir retoriği içinde barındıran bu başlık, aslında kendi içinde bir dizi soruyu da barındırmaktadır. Şöyle ki:

- Kimin kişisel tarihi?
- Nasıl yazılmış bir kişisel tarih?
- Hangi zamanlarda yaşanmış bir kişisel tarih?
- Hangi mekanlarda yaşanmış bir kişisel tarih?

Bu soruları daha da çeşitlendirebiliriz elbette...

Yönetmenliğini Alan Corau'nun yaptığı ve 17. Yüzyıl Fransız Barok Müziğinin oluşumuna katkıda bulunmuş ve viyolaya yedinci teli eklemiş olan, viyola ustası Saint Colombe'un yaşamını konu alan, “Tous es Matins du Monde” (Dünyanın Bütün Sabahları) adlı Fransız filmi şu sözlerle başlıyordu: “Eğer doğru zamanda ve doğru yerde doğmuşsanız hayat güzel bir senfonidir. Eğer yanlış zamanda ve yanlış bir yerde doğmuşsanız, hayat bir cehennemdir.”

İşte bu nedendir ki , kişisel tarihin kimin olduğu ve nasıl yazıldığı kadar, hangi zamanda ve hangi mekanda yazıldığı da önemlidir. Kişisel tarihin toplumsal tarihi de içermesi için, “Güzel bir senfoni”mi olması, yoksa “Bir cehennem”mi olması yeğlenmelidir. Yoksa her ikisini de yansıtan bir kişisel tarih, bu sorumuzu daha mı iyi yanıtlar... Tolstoy’un cennetini anlatan “Çocukluğum” ve “Gençliğim” ile, Gorki’nin cehennemini anlatan “Benim Üniversitelerim” Rus halkının toplumsal tarihi açısından bakıldığında, birbirinden daha mı az bir toplumsal tarih olma özelliği içerir...

Metnimin hemen başına koyduğum, yukarıdaki dizelere gelince... Şair elbette ki burada bir terslenme yapıyor ve “Benim anılarımı yaz, çünkü o gerçekten bir tarihtir” diyor. Bu algımın yerinde olup olmadığını, “İkinci Diyarbakır Kitap Fuarı”nda, Diyarbakır’da yaptığımız bir söyleşi sırasında kendisine, üstünde çalıştığım bu konudan söz edince, bana katılarak bu iki dizesini söyledi ve dizelerine yukardaki yaklaşımımın yerinde olup olmadığını sorunca da “Evet” dedi Ahmet (Telli) “Yaklaşımın ve algın doğru. Burada yaptığım bir terslenmeyle, anılarımı yaz, çünkü o bir tarihtir diyorum, ama bunu bir şair söylemiyle doğrudan değil de ‘yazma’ diyerek, tersinden söylüyorum” diye de ekledi.

Ahmet Say’ın Anı-Biyografi türündeki “Ağaçlar Çiçektedydi” (Evrensel Basım Yayın, İst.2011) kitabını okurken, bu sorulara yanıt aramaya çalıştım. Say’ın cenneti ve cehennemi bir arada yansıtan yaşam öyküsüne zaman, mekan, yazılış yöntemi ve kimin olduğu soruları açısından baktığımda “KİŞİSEL TARİH AYNI ZAMANDA BİR

TOPLUMSAL TARİHTİR” sonucuna vardım. Zaten kitabın arka kapağındaki tanım yazısında da bu olgu şöyle belirtilmiş: “Ahmet Say anılarını anlatırken, aslında yakın tarihin siyasal olaylarını hatırlatıyor bize. Yaşanmış olayları aktaran bir yazarın tanıklığını, okurlar daha etkileyici bulacak bundan eminiz. Üstelik Ahmet Say, içinde bulunduğu olayları kimi yerde öykü tadında yazmış, kimi zaman da portreler çizerek anlatmış, ama katı gerçekliği dile getirmekten kaçınmamış.”

Şimdi bu ANI-BİYOĞRAFI’nin içeriğine şu boyutlardan bakarak, yukarıdaki VARGI cümlemi güçlendirmeye çalışacağım.

- 1-Mekana ve İnsana Değgin Kültürel Boyut
- 2-Siyasal Boyut
- 3-Edebi ve Sanatsal Boyut
- 4-Eğitimsel Boyut

1-MEKANA VE İNSANA DEĞGİN KÜLTÜREL BOYUT

Bu boyutu içeren bölümler: “Kadıköy’ün Erenköy’ü, Sünnet, Dümbüllü, Erenköy’ün Mezrası, Burjuvalaşmaya Özenen Mahalle, Güzelim Bostancı, Toplumsallaşma Yolunda, Hey Gidi Bostancı, Zincirin son Halkası Bir Bektaşî, Bostancı Fotoğrafçı, Biri Korkulu Biri Sevimli İki Kent, Bir Cezaırlı Bir de Ermeni, Ruhi Su’yla Müzik Üzerine, Uzaklardan Göriz, Mehmet Şerif Efendi, Melo, Kara Lastik, Soğuk Hep soğuk Dondurucu Soğuk, Alevi-Bektaşî Geleneği, 1965’ten Günümüze Alevilik, Aşıklar Derneği, Mahzuni Şerif .”

Bu bölüm başlıkları ardarda dizildiğinde bile, bir anlam bütünlüğü oluşturarak,

eserin bu boyutu hakkında bir fikir verebilmektedir. Şimdi bu başlıkların bazılarına daha yakından bakalım.

“Kadıköy’ün Erenköy”ü bölümünden bir belirleme : “1940’lı yıllarda İstanbul’un Anadolu yakası ‘sayfiye’ denen yazlık çevreden sayılırdı. Kadıköy’den binerinin tramvaya, Bostancı’ya uzanan sekiz kilometrelik yolu, ancak elli dakikada alırdınız.

...

Yol boyunca bitki örtüsünün daha gür olduğu, en güzel semt Erenköy’dü. ‘köy’ dendiğine bakmayın, eskimiş paşa konaklarının da katkısıyla biraz aristokrat havalardaydı bu semt. Paşa maşa kalmamıştı aslında.

...

1940’lı yıllarda İstanbul’da hali vakti yerinde olanlar ya da bizim gibi durumu ‘orta hallice’ denen aydın aileler, yazları sayfiye yerlerinde ev tutardı.

Çıtkırıldım İstanbullular, yazlık için Boğaz’ı serin bulurdu. En gözde sayfiye semtleri, Fenerbahçe’den Bostancı’ya kadar uzanan Marmara Denizi kıyıları ve Büyükkada’ydı.” (a.g.e. s.24)

Günümüz Erenköy’ü ile o dönemin Erenköy’ünü karşılaştırmak açısından önemli gözlemler içeren bu bölüm, İstanbul’un kent tarihinin bir bölümüne tanıklık etmesi açısından önemlidir.

“Dümbüllü” bölümünden: “Benim gördüğüm Dümbüllü, çok yönlü ve son derece komik bir ortam olan kendi sahnesini kendi yaratıyordu. Kalın ve gür ama, hırıltılı bir sesle söyledikleri etkileyiciydi. Mimikleri ve davranışlarıyla yarattığı sıcak atmosfer, insanı bütünüyle sarıyor, izleyici

kendisini bu güldürü ortamının içinde buluyordu. Onu izlerken, komikliğin dışına çıkılamazdı. Güldürü sürece, birbirini izleyen ve birbirini pekiştiren kısımlardan oluşuyor, katmer katmer geliyordu. Ama o, daha ilk dakikada insanı güldürebilen bir sanatçıydı.

Ağzından en küçük bir çirkin söz çıktığını duymadım. Abartıya yerli yersiz yönelmiyor, abartıyı herhalde geleneksel üslubun gerektirdiği dozda kullanıyordu. Benim izlediğim Dümbüllü, öncelikle doğal olmayı öngörüyordu. Doğal olduğu ölçüde inandırıcıydı ve inandırıcı olduğu ölçüde etkileyiciydi.

Bütün usta komedyenler, abartı dozunu dikkatli kullanmışlardır. Charlie Chaplin’i düşünelim... Giyim kuşamdaki genel seviimli görünümü, yürüyüşü vesaire, güldürüye elverişli olmasına karşın, onun asıl hedefi toplumsal eleştiridir. Ele aldığı konuyu sergilemeye başlarken, izleyicinin önüne karmaşık, büyük sorunlar getirmez. Tersine sıradan, küçük bir durumdan yola çıkar. Gösteri sürecinde başına gelenler hep de toplumun çarpıklıkları yüzündendir. Aziz Nesin’in hikayeleri de öyle değil mi?

...

Güldürü sanatının mayası, İsmail Dümbüllü’nün kanında dolaşıyordu. Ağzından hiçbir söz çıkmasa ve tek bir hareket yapmasa bile, yarattığı atmosferle insanı kahkahalarla güldürebilirdi bu büyük sanatçı...” (s.28)

Bu bölümde görüldüğü gibi, yazarın gözlemleri ve izlenimleri, bize yalnızca Dümbüllü hakkında genel bir fikir vermekle kalmıyor, gerçek bir komedyenin nasıl olması konusunda da bir fikir veri-

yor. Özellikle abartıdan kaçmak, “kör gözüm parmağına” yapmamak, komik durumların altını kalın çizgilerle çizmemek gibi, temel güldürü özelliklerinin yazar tarafından saptanarak okura sunulması ayrıca önemsenmelidir.

Mehmet Şerif Efendi: Yazar, öğretmen olarak gittiği Bingöl-Göriz Köyü’nde, Muhtar Zülfo’nun kendisini götürdüğü, köyün saygın büyüğü Mehmet Şerif Efendi’yi ve mekanı şöyle betimliyor: “Kapının önünde dev gibi bir Sen Bernar cinsi köpek uyuklamaktaydı.

...

‘Hocam, köpege basılmazsa ise hiç dokanmaz’ dedi muhtar.

Köpeğin yanından geçip, Mehmet Şerif Efendi’nin odasına girdim. Kapıyı açtığı anda, Nasreddin Hoca’nın ta kendisiyle karşılaşmış gibi oldum. Döşeğinden kalkıp beni buyur etti. Bu sevimli ihtiyarın benim için, yerinden fırlamasına şaşırdım. ‘Estağfurullah, estağfurullah’ diye kekeleydim. Ben oturmadıkça o da oturmuyordu. Hemencecik bir mindere iliştim. Beni başköşeye oturtmakta direndi. ‘Zahmet etmeyiniz estağfurullah, siz böyle oturun’ dedim. O yine kendi yerine oturdu. Seksen yaşlarında görünen bu adamın giyim kuşamı Nasreddin Hoca gibi yalındı. Yakasız çizgili mintanı, beline sarılı kuşağı, uzun hırkası ve şalvarıyla bağdaş kurup minderine oturunca, 13. yüzyılda Nasreddin Hoca’nın evindeymiş gibi oldum. Sarığı ve beyaz sakalı, onu daha da tatlı yapıyordu.

...

Gözleri hep gülüyordu.Ocakta çatırdayarak yanan kütüklerin alevleri dikkatimi çekmişti. Alevler koca dilleriyle, her yere tatlı bir sıcaklık dağıtıyordu. Bir anda, tarih içinde yüzyıllarca geriye gitmiş, yüzyıllar öncesinde yaşamaya başlamış gibi

hissettim kendimi. Bu çok hoşuma gitti. Bir yumuşaklık, ılıklik, telaşsızlık vardı burada. Rahatlık, oturmuşluk vardı... Bir de çağımızın telaşlı, katı, soğuk, dikenli, gerilimli, yaşam biçimine bakın. Belli etmeden, Mehmet Şerif Efendi’yi incelemeye başladım. Çekinerek baktığımı sezmiş olmalı ki, hemen yeni bir konu açtı, bana bir menkıbe anlattı. Masallardan da güzeldi anlattıkları. Birbirini hazırlayan zarif ve güzel cümleler sıralıyordu.

İşte 25 yaşındaki bir delikanlının, seksenlik bir Bingöl köylüsüne derin saygı ve sevgisi böyle başladı...

Mehmet Şerif Efendi’nin odası, aslında köy odası gibi kullanılıyordu. Köye gelen konuklar bu odada ağırlanırdı. Kış akşamları köyün erkekleri buraya gelir, sohbet edildikten sonra, yatsı namazı burada kılınırdı.

Köyün en yaşlı, saygın kişisiydi o. Dış dokunur mülkü yoktu. Yoksullaşmış bir ocakzade, hanedan bir efendiydi. Yirmi otuz dönüm kadar toprağı, kırk dolayında da koyunu vardı. Toprağına ve davalarına oğulları, damadı ve torunları bakardı. Kendisi artık köşe minderinde oturur, kitaplar okur, meseller anlatırdı. Tam bir doğu efendisiydi. İslam geleneklerinden gelmiş bir efendi. Herkes bilirdi ki, seksen yıllık yaşamında hiç yalan söylememişti. İstanbul diliyle söyleyeyem, kıtır bile atmazdı. İşine gelsin gelmesin doğruyu söylerdi. Ne var, insan ara sıra kıtır atmaz mı? Hayır... Şeytan, Mehmet Şerif Efendi’yi yoldan çıkaramazdı. Caiz olanı yapar, olmayanı yapmazdı.” (s.145-146)

Burada yazarın, seksenlik bir ihtiyarın, genç bir öğretmen karşısında ayağa kalkmasına çok şaşırması ve bundan mahcup bir rahatsızlık duyması gayet doğaldır. Çünkü yazar bir İstanbul çocuğudur ve Anadoluyu hele hele Doğanadoluyu bil-

memektedir Seksenlik ihtiyar burada, karışındaki genç hem konuktur diye, kendi gelenek göreneklerinin gereği olarak saygıyla ayağa kalkmıştır hem de o genç bir “HOCA” bir “ÖĞRETİCİ” olduğu için... Çünkü, yazılı kültürle organik bağı olmayan halkın, özellikle de o bölge halkının yazılı kültüre ulaşması okumuş aracılığıyla. Özellikle de öğretmen aracılığıyla. Yani bu ulaşım doğrudan değil dolaylıdır. Böyle olunca da bir hocadan, bir öğreticiden, bir hakikati bilen ve anlatabilenden daha saygıya değer ne olabilir ki... Halkta “bilinemezlik” yoktur. Kendisinin bilmediği vardır. Dünyada her işin bir sahibi, bir bileni vardır. Bu bilmediği şeyler de çoğu zaman okumuşun, bir hocanın bildiği ve öğreteceği şeylerdir. Böyle olunca “HOCA”lık tüm Anadolu’da, özellikle de Doğu ve Güneydoğuanadolu’da mutlak saygı duyulan ve gösterilen bir kimliktir.

Burada ilgiye değer bir başka söylem de yazarın, Mehmet Şerif Efendi’yi dikkatle izlediğini söylediği bölümdür. Oysa burada, cümlelerin hemen devamından da anlaşılacağı gibi, konuk genç izleyenden çok izlenendir. Öylesine dikkatle ve bilgece izlenmiştir ki, onun bakışlarındaki çekinmeyi gören ihtiyar, hemen konuyu değiştirip, bir menkıbe anlatmıştır. Bu ancak bir halk “psiko-terapisti”nin yapabileceği, çok yerinde bir davranıştır. Genç konuğunu rahatlatma konusunda amacına ulaşan ihtiyar, hedefini onikiden vurmuş olmalı ki, bundan ötesini yazar şu cümlelerle tamamlar. “Masallardan da güzeldi anlatıkları. Birbirini hazırlayan küçük ve zarif cümleler sıralıyordu. İşte yirmibeş yaşındaki bir delikanlının, seksenlik bir Bingöl köylüsüne derin saygı ve sevgisi böyle başladı...” (s.146)

Yine bu bölümde yer alan “köy odası”nın, köylerdeki çok yönlü işlevi üstünde de durmak gerekir. Günümüzde pekçok insana yabancı gelen bu kavram, aslında halk eğitiminde çok önemli bir yere sahip olan, işlevsel bir kurum olarak toplumsal tarihimizde yerini almıştır. Köy odaları yalnızca, akşamları köylülerin toplanıp sorunlarını konuştukları bir yer olmakla kalmaz. Orada çeşitli halk seyirlikleri sergilenir. Köye gelen gezgin halk aşıkları çalar söyler. Masalcılar tarafından “meteller” anlatılır. Kış akşamları söyleşiden sonra, bazan yatsı namazları da orada kılınır. Bütün bunlar bitip, köylü dağıldıktan sonra, köye gelen tanrı misafirleri orada yatarlar. Bunun için de orada daima bir yatak yorgan bulundurulur. Konuğun yemeğini de ya köyün ileri gelen ağası ya da köylüler sırayla getirirler. Ayrıca köye bir konuğun, bir tanrı misafirinin gelmesi bir heyecan, bir ilgi kaynağıdır. Çünkü o bilinmeyen uzak yerlerden gelip, oraya yeni bir renk, bir soluk getirmiştir. Ona geldiği yerlerden “havadis” sormak ve ilgiyle dinlemek çok önemli bir olaydır. Ben çocukken babam, kahyası Sarı Ramazan’la, köy odasına gelen konuğa yemek gönderdiğinde, ben de onunla gidip konuğu görme konusunda ısrarcı olur ve çoğu zaman da amacıma ulaşırdım. Hele o gelen yeni mezun bir öğretmense hemen onunla iletişim kurardım,. Sonra da babamla konuşarak, bir eve geçip yerleşim düzenini sağlayana kadar, akşam yemeklerini bizde yemesi konusunda onu ikna etmesini sağlardım. (Tam bu noktada, sonradan komşumuz Hafız Mustafa’ların evine kiracı olarak yerleşen dört genç öğretmenin, önceleri biraz mahcup tavırlarla, bizdeki akşam yemeklerine gelişlerini anımsadım. Birisinin adı Turhan’dı ve yanılmıyorsam

Akçakocalı'ydı. İlkokuldaydım ve o öğretmenlerle çok mutluydum).

Köye gelen tanrı misafirleri ile köyün dışına kamp kuran gezgin çingene grupları ilgimi en çok çeken insanlardı. Çünkü onlar, benim sonsuz olan çocuk düşlerimle, o çok merak ettiğim ve büyüyünce de dinmez bir keşif duygusuyla, durmadan dolanıp durduğum "dış dünyalar"dan geliyorlar ve yine o dış dünyalara gidiyorlardı.

Yine bu bölümdeki, Mehmet Şerif Efendi'nin maddi açıdan zengin olmayışının belirtilmesini de önemli buluyorum. Çünkü özellikle o yıllarda, köylünün saygısını kazanmak için böyle bilge kişilerin mala mülke gereksinimi yoktu. Saygınlık maddiyatla ölçülmezdi. Şu anda bazı kimselere her ne kadar masal gibi geliyorsa da durum böyleydi. Yazar bu durumu şu cümlelerle özellikle belirtmiştir: "Köyün en saygın yaşlı kişisiydi o. Dişe dokunur mülkü yoktu. Yoksullaşmış bir ocakzade, hanedan bir efendiydi. Yirmi otuz dönüm kadar bir toprağı, kırk dolayında da koyunu vardı. Toprağına ve davalarına oğulları, damadı ve torunları bakardı. Kendisi artık köşe minderinde oturur, kitaplar okur, meseller anlatırdı. Tam bir doğu efendisiydi. İslam geleneklerinden gelmiş bir efendi. Herkes bilirdi ki seksen yıllık yaşamında, hiç yalan söylememişti. İstanbul diliyle söyleyeyim, kıtır bile atmazdı. İşine gelsin gelmesin, doğruyu söylerdi. Ne var insan arasına kıtır atmaz mı? Hayır. Şeytan Mehmet Şerif Efendi'yi yoldan çıkaramazdı. Caiz olanı yapar, olmayanı yapmazdı." (s.147)

Ne güzel, ne doğal, ne onurlu, ne bilgece bir yaşam tarzı ve ne ender bulunur bir kişilik. "Simyacı" ve "Ferrarisini Satan Bilge" romanlarını okuyup olağanüstü

bulan ve mal bulmuş mağribi gibi üstüne saldıran kimi okurları görünce, bu kitaplarda anlatılanların bizim halkımızın içindeki, çoğu derviş meşrep insanımızın yaşam biçimi olduğunu bildiğim için, bu olağanüstü ilgiye şaşırıp "Derya içinde mahiler ki deryayı bilmezler" diye düşünmüştüm. Şu farkla ki, onlarda insanın Ferrarisini satması için, önce bir Ferrari alması gerekmektedir. Bu Ferrarili yaşam aşamasından geçtikten sonra, onun gereksizliğine inanıp, onu satarak çok yalın bir yaşam tarzına ulaşılmaktadır. Bizde sözünü ettiğim insanlar ise ta başından beri bir "Ferrari"ye ve onun sembolize ettiği yaşam biçimine gereksinim duymayan, yaşamın sırrını yalınlıkta ve insanın kendi iç yolculuğunda bulmuş kimselerdir. Onun içinde çok zaman kaybetmeden, başından beri sahip oldukları "yaşam felsefesi" doğrultusunda -ki onu da kendilerinden önceki bilgilerden görüp devralmışlardır, mutlaka rol modelleri vardır elbette ve dahası öyle yetiştirilmişlerdir- kurdukları yaşam biçimleri, dürüstlük, güven ve dolayısıyla da huzur içerir. Bunlardan büyük değer mi olur diyenlerle, bunlar da neymiş, artık günümüzde geçerliliğini yitiren kavramlar diyenler açısından bakıldığında, farklı değerler yüklenecek bu kavramlara ulaşmak için, yukarda sözü edilen kitaplardaki kahramanların verdikleri uğraş ve katettikleri dolambaçlı, zahmetli yol düşünüldüğünde, bu değerlere zaten sahip olanların ne denli varıl oldukları ortadadır. İşte Mehmet Şerif Efendi de bu mutlu "varsıllardan" birisidir.

2-SİYASAL BOYUT

Yukarda olduğu gibi yine, bu boyutu içeren bölüm başlıklarını verip, içlerinden bazılarının kitapta yer alış şeklini örnekle-

yerek, bu örnek bölümlere derinlemesine bakalım.

“Tan Gazetesi Olayında Çocuklar, Eski Bir İsyancı, Genç Sosyalist Almanlar, Emperyalizmin Sildiği Devrimci, Gözü Kara Bir Öncü Kuşak, Bağımsız Demokratik Türkiye, Azılı Komünist, Türk Solu, Türk Solunun İçeriği ve Yazarları, Hukukun Üstünlüğü, Efsaneleşmiş Bir Hukukçu, Bir Emek Kahramanı, Devrimciler Güçbirliği, Mamak Askeri Cezaevinde İdamlıklar, Askeri Hapishaneler, Adli Suçlular Arasında, Ahmet Say Aranıyor, Şevki Akşit’in Kahırından Ölümü, Şerif Tekben, Şaban Ormanlar, Gitme Kal, Dr.Hikmet Kıvılcımlı, 12 Mart Geride Kalırken, 12 Eylül, Hepimizin Ağabeyi İlhan Selçuk, F Tipi Cezaevi ve Yurttaşların Kiyımı.”

Bu gurupta topladığım bölüm başlıklarını da ardarda dizersek, kitabın bu boyutu hakkında yeterli bir fikir veriyor sanırım. Bunlar içinden bazılarını örnekleyip yorumlamak için hangisini seçeceğim konusunda, bir hayli zorlandığımı belirtmeliyim. Bu incelemenin sınırları elverse, hemen her başlığı işlemek isterdim. İçinde üniversite öğrencisi olarak bütün sıcaklığıyla yaşadığım 12 Mart döneminin, önemli bir boyutunu yansıtmaya açısından, “Mamak Askeri Cezaevi’nde İdamlıklar” bölümüne öncelik vermektan kendimi alamadım:

“Ben o sırada Mamak Askeri Cezaevi’nde idim. Koğuşlara girmek için ana kapı özelliğindeki kapıaltına göre, tam karşıdaki koridorun dibine doğru sol tarafta bulunan, müebbetlikler denen koğuşta idim. Sanıyorum 60-70 kişi vardık o koğuşta. Çoğunu tanıyordum.

...

Koğuşumuzun demir kapısının açıldığı genişçe koridorun öteki yanında, dar bir

koridor üzerinde karşılıklı olarak yer alan ‘ıdamlıklar’ hücreleri vardı. Denizler yargı süresince, yaklaşık bir yıl bu hücrelerde kalmıştı.

İdamlıkların hücreindeki tutukluların hava alabilmesi için, hücreler koridoruna açılan hücre kapıları, demir parmaklıktan yapılmıştı. Böylelikle, hücredeki sanık biraz olsun soluk alabiliyordu. Ayrıca onlar, bu sayede seslerini yükselterek hem birbirleriyle konuşabiliyor, hem de nöbetçi gardiyanlara seslenip isteklerini söylebiliyordu. Nöbetçi gardiyanlar arasında, Denizlere insani konularda hoşgörüyü davrananlar da vardı. Ama sadece basit konularda.

...

Bunlardan biri olan ve ‘şişko’ dediğimiz gardiyan, hücre kapılarını ve hücre koridorunun kapısını açar, Denizler’in ana koridora gelmesini sağladıktan başka, bizim koğuşun kilidini de açarak, onların müebbetlikler koğuşuna, yani bizim koğuşa girmesine olanak tanırdu. Bu olay, hepimizde müthiş bir sevinç yaratırdı. Koğuşta tam bir bayram havası eserdi.

Koğuşumuza hışımla daldı Denizler. Sanki masallardaki Kırk Haramiler’di. Sanki buğday tarlalarında buğday, bozkırlarda bulut gölgesi, trenlerde düdük sesiydi. Sanki yıldızlara çoban, değirmenlere suydular. Kanlı canlı, atılan, seller gibi önu kesilemez bu özgür ruhlu, aydınlık delikanlılar, tepeden tırnağa hayat doluydu, çiçekteydi hepsi...

Sonra yine ‘Kırk Haramiler’ rolünü oynamaya başladılar Denizler. Yiyecek ne bulurlarsa yumulurlardı. Kağıt para filan görürlerse havalara saçarlardı. Sarılıp öpüşmeleri bile hoyrat ama matraktı. İdam

cezası falan umurlarında bile değildi. Bu kadar neşeli, bu kadar şakacı insanlar 'ıdamlık' olamazdı zaten.

İşte böyle. İdam cezası ile alay ediyordu onlar, davanın büyüklüğü karşısında ölü-mü küçümsüyorlardı. Yapılan şakaların, uçarılığın kaynağında, yüreklilik gösterisi vardı. Devrimci mirasın üzerine sıcak tut-kalla kalın bir kat daha 'devrimci onur' ya-pıştıyordu onlar.

Bu gerçeğe zindanlar tanıktır. Bizim '1 No'lu Koğuş' tanıktır. Mamak sırtları, bu-lutlar, bozkırlar, yıldızlar tanıktır.

Yıldızlar... İşte o anda Nazım'ın bir şiiri geldi aklıma. Sanki Denizler için yazılmıştı 'Yıldızlar ve Aşka Dairdir' başlıklı bu şiir:

'Delikanlım.

İyi bak yıldızlara,

onları belki bir daha göremezsin.

Belki bir daha

yıldızların ışığında

kollarını ufuklar gibi açıp geremezsin...

Delikanlım.

Senin kafanın içi

yıldızlı karanlıklar

kadar

güzel, korkunç, kudretli ve iyidir.

Yıldızlar ve senin kafan

kainatın en mükemmel şeyidir.

Delikanlım.

Sen ki ya bir köşebaşında

kan sızarak kaşından

öleceksin,

ya da bir darağacında can vereceksin.

İyi bak yıldızlara

onları göremezsin belki bir daha...'(s.261-262)

Say'ın son derece şiirsel bir dille anlat-tığı bu bölüm, belki de kitabın toplumsal

tarih olma özelliğini en çok taşıyan bölüm-lerinden birisidir.

Bu anlatılan içerden tanıklığa, ben de dışardan tanıklıklar eklemek istiyorum. Denizler'de görülen bu, istek ve eylemle-rinde hiçbir kişisel çıkar kaygısı gütmeyen ve eylemlerinin haklılığına sonuna kadar tam bir vicdan ve yürekle inanan gençler-de görülen yalın, zaman zaman da çocuk-su coşkunun yansımaları, o dönemde he-men hepimizde vardı. Ölümü hele hele de idamı hiç aklımıza getirmiyorduk. Devle-tin bu kadar orantısız bir şiddet gösterece-ği hele hele onları öldüreceği, o genç ruh-larımızda bir karşılık bulmuyordu. Onlar ülkenin iyiliğinden başka ne istiyorlardı ki öldürülsünler. 68 Kuşağı'nın o coşkulu eylem günlerinde aklıma "muh gibi" çakılı kalan şu anı, bu coşkuyu bir ölçüde de olsa yansıtır sanırım. Öğrenci olaylarının en yoğun olduğu 1971 öğretim yılında, Beşevlerdeki devletinYüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Yurdu kapatılmış ve biz üniversite öğrencileri, elimizde valizlerle kapı önüne bırakılmıştık. Bunu haber alan ve tüm yurt yönetimini elinde tutan ODTÜ Öğrenci Birliği, hemen kendi içle-rinde bir düzenleme yaparak, sol görüşlü öğrencileri ODTÜ yurtlarına yerleştirdiler. Öğrenciler arasında saflar iyiden iyiye belirlenip, tam bir bölünmüşlük yaşandığı için de bu seçimi ve yerleştirmeyi yapmak hiç zor olmadı. Ben de ODTÜ mimarlık-ta okuyan, üç Kıbrıslı kız öğrenciyle aynı odayı paylaştım. Yurt odaları, dört kişilik iki ranzadan oluşuyordu. Sabahları uyan-dığımda oda arkadaşlarımla hazırladığı, içine de Kıbrıs'tan getirdikleri, teneke ku-tulu ambalajının üstünde "Alaska" yazan,

Hollanda ürünü "Full Crim" ekledikleri, nefis kahvenin kokusu hala burnumda tütür. (Geçen yıl Kıbrıs'ta bir markette rastladığım "Alaska"yı görünce, eski bir dosta rastlamış gibi gülümsedim ve hemen aldım. Fakat heyhat... Ne yazık ki o kokuyu ve tadı bulamadım. Alaska aynı Alaska'ydı ama, yaşamın coşkusu ve tadı, o zamanki coşku ve tat değildi. Aynı ürün mü diye merak edip, o yıllarda ODTÜ mimarlık öğrencisi olan, Kıbrıslı dostum Oğuz Ferit'e sordum. "Evet aynı ürün" dedi. Dedim ya, değişen ve tadı kaçan, acımasız "hayat ırmağı"ydı).

Ağır bir kış yaşıyorduk. Her taraf buz tuttuğu için, yurtların bulunduğu tepeden, aşağıdaki servis otobüslerinin durağına, iniş aşağı yuvarlanmadan inebilmek bir mucizeydi. Biz de çoğu zaman kitap çantalarımızı kızak gibi kullanarak, tepeden aşağı kayarak iniyorduk. Dönünce yukarı tırmanmak ise ayrı bir sorundu. ODTÜ'deki yurtlardan her gün, DTCF'deki derslerimize gelip dönmek, her ne kadar zor olsa da biz orada çok mutluyduk. Eylemlerin tam beynindeki merkezde okuyor, tartışıyor ve bir yandan da boykotlarla kesintiye uğramış dersler ve sınavlar için çalışıyorduk. Güçlükler şaka gibi, oyun gibi geliyordu. Her yere bir coşku hakimdi. En heyecan uyandıran haber "Bu gece yurtlar basılacakmış" oluyordu. Alınan en büyük önlem de "Eğer dışardan ateş açılırsa, sakın pencerelere çıkmayın, cam hizasının altına sipper alarak yatın" uyarısı oluyordu. Baskını önceden haber vermek için de sırayla hepimizin uymak zorunda olduğu bir nöbet düzeni vardı. Bazan da uyuyup kalıyorduk elbette. Gençliğin o kan uykularına, hangi nöbet düzeni dayanabilir ki. Bir gün,

ODTÜ kız öğrenci yurduunun zemin- bahçe katında bulunan kantininde otururken, Deniz sırtında parkasıyla, üstünde hiçbir şey olmayan çıplak bir atın üstünde gülererek çıkagelip, kantinin içine kadar girdi. Kantinde, kapalı bir mekanda, masaların arasında çıplak at üstünde, parkalı bir delikanlı, bu günden bakıldığında dışardan görenler için her ne kadar "gerçeküstü" bir görüntü oluştursa da bize hiç de öyle gelmedi ve orada bulunan bütün kızlar heyecan ve coşkuyla yanına koşup "Deniz beni de atına bindir" diye hoplayıp zıplamaya başladık. Deniz mahcup bir gülümsemeyle bakarak, "tamam ama sırayla" dedi ve hiçbirimizi kırmadan, atın arkasına bindirip, yurdun etrafında bir kez dolaştırarak getiriyordu. Çıplak ata binmenin, hele hele o zamana kadar hiç ata binmemiş hatta hiç dokunmamış olanlar için güçlüğü düşünülürse, daha binme aşamasında bile yere düşmeler sonucu kopan şamata ve neşeli çılgınlık tahmin edilebilir sanıyorum. Bizim dışımızda, oradaki erkek arkadaşlardan da ata binmeye niyetlenenler olduysa da onlara hiç aman vermedik elbette. Neyse ki at, ODTÜ'nün yakınındaki köyden, başını alıp ODTÜ arazisine kadar gelmiş, uysal bir attı ve sorun yaratmıyordu. Ben zaman zaman yaz tatillerimin bir kısmını geçirdiğim, annemin kuzeni olan "Cemilenin Osman'ın Divle'deki Çiftliği"nde bulunan cins atlara, daha çocukluğumda binmeye başladığımdan, bu macera benim için hiç zor olmamıştı. Böylece, Deniz'le bu ata binme turunu, attan düşmeden tamamlayabilmişim. Bizim "Çıplak atlı prensimizle" o günkü yaşadığımız, bu pervasız gençlik coşkusundan sonra, yani bir başka deyişle "BİR atlı akınlarda çocuklar gibi şendik" duygusundan sonra, şimdi

anlatacağım “idam günü” travmasını, o kuşağın hala niye atlatamadığı bir ölçüde de olsa daha iyi anlaşılacaktır sanırım.

Denizlerin idam edildiği 6 Mayıs sabahı: Bu kez, üstümüzden bir buldozer gibi geçen 12 Mart darbesinden sonra, yeniden açılan Beşevler’deki öğrenci yurdundayız. Sabah erkenden kalkıp dışarı çıkmaya hazırlandığımızda, yurdun etrafının, iki sıra polis kordonuyla sarıldığını gördük. O zamanki adıyla ‘toplum polisleri’ yan yana durarak, iki sıra halinde etten bir duvar oluşturmuşlardı. Yurttan çıkış yasaktı. Önce uyku sersemi ne olduğunu anlayamadığımız bu durum karşısında, hiç birşey düşünemiyor ve bir fikir yürütemiyorduk. İçimizden birileri en yakındaki polislere ne olduğunu sorunca da hiçbir cevap alamadık. Hepimiz yurdun giriş katındaki salona toplanmış bekliyorduk. Sıkıntımız giderek büyüyordu. Çünkü bu durum hiç de hayra alamet değildi. Öğleye kadar süren bu sıkıntılı bilinmezlik karşısında, pekçok komplo teorisi üretiyor, ama Denizler’in idamına hiç ihtimal veremiyorduk. Daha doğrusu bu ihtimali düşünmek bile istemiyorduk. Öyle ya bizim “büyükler” onları niçin öldürsünler... Onlar bağımsız, aydınlık bir ülke istemekten başka ne yaptılar ki öldürülsünler. (Oysa, işte tam da bunun için öldürülmüşlerdi)... Hem, biz “nasıl ölebiliriz, yaşamak bu kadar güzelken” diye düşünüyorduk. “Büyüklerin”, ne kadar acımasız olabileceğinin ve bu oyunun tüm dünyada, böyle bir acımasızlık kuralıyla oynandığının, henüz ayırdımına varamamıştık.. Öğlen olduğunda polisler çekilmeye başladı ve tam o sırada, erkek yurdundan koşarak yanımıza gelen bir ar-

kadaşımız ağlayarak, “Arkadaşlar Denizleri asmışlar” diye bağırdı. Önce ortalık taş kesti. Söyleneni bir süre kavrayamadık. Sonra o güne kadar hiç duymadığım, tüyleri diken diken eden bir “çığlık korosu” yükseldi. Hiçbir eski Yunan tragedya korosu, bu gerçek çığlıktaki acıyı yansıtmaz. Durumu henüz kavriyor ve yaşadığımız bu derin travma karşısında, yalnızca bağırabiliyorduk. Bu aynı zamanda ölüm karşısında, korkan çocukların çığlığıydı. Ölüm tüm gerçekliği ve acımasızlığıyla, bir kurşun gibi yüzümüze çarpmış ve bizi yerle bir etmişti. Sonra yine bağırarak dışarı çıktık. O zaman anladık ki, Ankara’daki bütün öğrenci yurtları öğleye kadar kuşatma altında tutulmuş ve sabah çok erken uygulanan bu infazın ilk şokuna, gençlerin tepkisi kısa bir zaman için de olsa geciktirilmek istenmişti. Polis kuşatması kalkınca her taraftan sokağa fırlayan gençler acılı haykırışlarla, çaresizce birbirlerine sarılıp ağlıyorlardı. Ve o günden sonra da bu “uzun süren ve daha da çok uzun süreceğe benzeyen yasımız” her 6 Mayıs’ta tepe yaparak, yüreklerimizi kanatıp duracak diye düşünüyorum. Hiç kapanmadan kanayan bir yürek yarası olarak...

Yazmakta oldukça zorlandığım ve yazarken, o günleri yine en yakıcı duygularla yaşadığım, ama yazmadan da edemediğim bu bölümü (ki, yazmak için demek, kendimi aradan geçen bunca yıldan sonra ancak hazır hissetmişim), Ahmet’in de bu bölümde kitabına aldığı Can Yücel’in, bir çoğumuz gibi beni de yüreğimden vuran ve üstüne söylenecek söz bulamadığım, o eşsiz şiiriyle bitiriyorum.

BİZİM DENİZ

*En uzun koşuysa elbet Türkiye’de de devrim
O, onun en güzel yüz metresini koştı
En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak...
En hızlıydı hepimizin
En önce göğüsledi ipi...*

*Acıyorsam sana anam avradım olsun,
Ama aşk olsun sana çocuk, AŞK olsun...*

Eğer bu bölüm bile, başlıbaşına bir toplumsal tarih değilse nedir...

3-EDEBİ VE SANATSAL BOYUT

Bu boyutu içeren bölüm başlıklarını şöyle sıralayabiliriz:

“Türkçe Yazmak, Kitap, Edebiyat Matineleri, Salim Rıza Kırkpınar, Çiçeği Burunda Bir Şair, Bostancılı Ressam, İstanbullu Bir Şair, Edebiyat ile Müziğin Benzerlikleri, Fikret Otyam, Ruhi Su’yla Müzik Üzerine, Orhan Kemal’den Hikayecilik Dersi, Türkiye Yazıları, Söz Getiremeyen Dergicilik, Epik Bir Hikaye, Tahsin Saraç, Aziz Nesin, Kıtalararası Yarışmada Birincilik, Metin Altıok, Hem Şair Hem Kavgacı: Behçet Aysan, Tesadüfen Yaşayan Bir Şair: Ahmet Erhan, Militan Şair: Veysel Çolak, Fazıl Say ve Türkiye, Müzik Kitabı Yazarına Düşen.”

Burada da örnek metin olarak, daha önce Fazıl’ın (Say) adıma imzalayarak gönderdiği, “Uçak Notları” kitabında okuduğum zaman da beni, özellikle baba-oğul arasındaki güven ve sevgiye dayanan iletişim açısından etkileyen, “Kıtalararası Yarışmada Birincilik” bölümünü aldım.

Bu sözünü ettiğim güven ve sevgi duygusunun nedenini/ nedenlerini daha iyi anlayabilmek için, kitabın başında yer alan, Enis Batur’un “Ahmet Say” başlıklı yazısından şu paragraflara yer vermek istiyorum:

“O zamanlar çocuktaki Fazıl Say. Önce, Ahmet’in onun bir tek babası olmadığını, ayrıca anneliğini de üstlendiğini anladım. Tıpkı Ezra Pound’un muhteşem kantosundaki gibi: “Baban değilim ben senin, annem.” Zor, zorlu bir konumdu bu. Eşinden ayrıldığında, savaşıarak velayetini almıştı oğlunun. Bu bile hayranlık duyguları uyandırmıştı bende. Dahası vardı: Mithat Fenmen, çocuktaki sıradışı özellikleri, ‘on dakika bile yitirmeyin’ sözleriyle tanımlayınca, Ahmet Say kendini ikinci plana itmişti.

Bunca baba gördüm tanıdım, böylesi bir adanmışlığa hiç tanık olmadım. Fazıl’a inandı Ahmet Say, onun şüpheli serüvenini yeğledi. Çetin engellerle karşılaştığını anımsıyorum. Alıp oğlunu, Avrupa’daki müzik otoritelerine götürdüydü, ‘gecikmişsiniz’ diyenler çıktı, aldırmadı onlara, inatla savaşını sürdürdü, Fazıl’ın yetişme sürecinde Mozart sonatları çalacak ölçüde işin içine daldı: Utkunun arkasındaki bedeli anlatmadı kimseye, sustu.” (s.12)

Enis Batur’un bu vargılarına, Ahmetle dostluğumuz sürece, zaman zaman ben de tanık oldum. Ahmet yaşamının ek senine Fazıl’ı koymuştu. Ben Ankara’da Bilkent’te çalışırken, Ahmet’in emektar “kaplumbağa” sııyla, Bolu’daki İzzet Baysal Üniversitesi’nin düzenlediği bir sem-

pozyuma gidip dönmüştük. Yol boyunca konuştuklarımızın temelini Fazıl oluşturuyordu. Onun için düşünceleri, kaygıları, sevinçleri... Zaman zaman oğlum Bora'dan da söz ediyorduk elbette ama, o Fazıl'ın hem babası hem anası olduğu için, onunla dopdoluydu. İyi ki de böyle yapmış. İşte sonuç olarak Fazıl yalnız Ahmet'in değil, hepimizin bütün ülkemizin yüzünü ağartan ve bizi onurla dünyada temsil eden bir değer olarak, karşımızda öylece durup durmaktadır. O "Yalnız ve güzel ülkemizin" sevgili oğullarından birisidir. Bizim aydınlık yüzümüzdür.

Şimdi gelelim, örnek aldığım bölüme:

"Fazıl'ın Kıtalararası yarışmada ilk aşama olan LEİPZİG'deki 'Avrupa Yarışması'nda, bu kıtayı temsil etmek üzere kazandığı başarıyı kendisi 'Uçak Notları' kitabında şöyle anlatır:

'Program bittikten sonra, akşam saat altıda bütün ilgililer, jüri üyeleri, sanatçılar ve yakınları, dinleyiciler, fuayede buluşmuştu. Heyecanlı bir bekleyiş vardı. Yarışmanın organizatörü Susan Wadsworth sonucu açıklamak için eline mikrofonu aldı, üç kişi kazandı dedi. Sonra iki isim saydı. Sıra üçüncü isme, birinciye gelmişti. Adımı henüz duymadım ama sanki çağrılmışım gibi, ayağa kalkıp öne doğru yürümeye başladım. Kalbim çarpıyordu, hiç birşey düşünmüyordum.

Susan Wadsworth tam bir Amerikan aksanı ile adımı söylediğinde gevşedim, rahatladım."

...

Amerika'da yapılan kıtalararası yarışmanın öncesini de şöyle anlatır:

"15 Ocak 1995 Pazar günü, öğleden

sonra girecektim yarışmaya. Babama telefon ettim. Saat farkı dolayısıyla, Ankara'da saat gecenin ikisiydi. Babam bana moral vermek istiyordu. 'Belli olmaz baba'dedim, 'bakarsın Grönland'dan bir dahi çıkar...'

'Çıkarsa Türkiyeden çıkar' dedi, 'bozkırları düşün.' (s.341-342)

Ve bozkırları düşünür Fazıl, gördüğüm kadarıyla şimdi de çalarken ve beste yaparken hep ülkesinin bozkırlarını düşünür. Öyle olmasa hemen her konserinin sonunda yinelediği Veysel'in "Kara Toprak"ını o kadar yürekten çalabilir mi. Dahası o kadar yürekten duyabilir ve duyurabilir mi... Dahası, uçması için pekçok neden varken, ünden-şandan hiç başı dönmeden, ayakları bu kadar sağlam yere basıp, müziğini bu kadar iyi bir alt kültür üstüne oturabilir mi... Kısacası Fazıl, Fazıl olabilir mi...

Evet... Ne zaman Fazıl'ı dinlesem, bu söylem gelir aklıma "Bozkırları düşün..."

Ve onu dinlerken, ben de bozkırları düşünürüm...

4-EĞİTİMSEL BOYUT

Bu bölümü içeren bölüm başlıklarını da şöyle sıralayabiliriz:

"İstanbul Erkek Lisesi, Salim Rıza Kırkpınar, Köy Okulunda Eğitim, Eğitimde Yerel Değerler, Bestecilik Öğrenimi Nasıldır, Fazıl'ın Müziğe Başlaması, Gülen Tarihi Yaratmak, Anne ve Babalara Öneriler."

Buraya örnek metin olarak "İstanbul Erkek Lisesi" bölümünü almak istiyorum.

"...Önce bu okulun Cağaloğlu'ndaki görkemli binasını anlatmalıyım.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı Devleti borçlarının ödenmesini güvence altına almak üzere, devlet gelirlerinin ecnebi memurlar tarafından toplandığı, aslında bir devlet için yüzkarası olan 'Düyun-ı Umumiye' kurumu için yapılan bu bina, Cumhuriyet Dönemi'nde 'İstanbul Erkek Lisesi' olarak kullanılmıştır.

1947 yılında, ortaokulun birinci sınıfına girdiğim İstanbul Erkek Lisesi'nin, bir saray kapısına benzeyen, demirden yapılmış, işlemeli, kocaman dış kapısından okul bahçesine adım attığım anda, kendimi bir bit kadar hissederdim. Yüz metre ileride bulunan, görülmemiş genişlikteki saçaklarıyla, şaşırtıcı olan o dev gibi okul binası, bana şöyle sesleniyor gibi gelirdi: 'Dur bakalım çocuk, içeri girmeden, kendini şöyle bir tart, bu bina seni içeri almaya acaba tenezzül edecek mi?'

Önceleri yatılı olan okulumuz, bizim dönemde 'yatsız' dönüştürülmüş, boş kalan yatakhaneler akıllıca değerlendirilerek, Avrupa'daki benzerleri gibi, eğitimin alt yapısında değerli bir yeri olan, 'özellikli sınıflar'ın yapılmasına olanak açmıştı. Bu özellikli sınıflar arasında, harita ve benzeri gibi, eğitsel araç gereci içeren tarih ve coğrafya odaları, deyiş yerindeyse tam donanımlı biyoloji, fizik, kimya laboratuvarları ve içeri girer girmez insanı etkileyen resim atölyesi vardı. Yukarıda saydığım söz konusu dersler, her biri öğrenciler için 'amfi' biçiminde yapılmış özellikli sınıflarda, laboratuvar ya da atölyede uygulanırdı." (s.59-60)

Bu bölümü özellikle almamın nedenlerinden birisi, eğitim ve öğretimin, her za-

man görkemli, kimlikli, insanda hele hele de çocuk ve genç öğrencilerde saygı uyandıracak, ruhlarına derinlik kazandıracak okul binalarında gerçekleştirilmesi gerektiği konusundaki düşünce ve inancımdır. Ayrıca, iki yıl yatılı okuduğum (Birinci ve ikinci sınıfı burada, son sınıfı Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Hazırlık Lisesi'nde okudum) Konya Kız Öğretmen Okulu'nun -ki şu anda Selçuk Üniversitesi Rektörlük binası olmuş ve ne yazık ki, hoyratça yapılan özellikle iç mimari düzenlemeleri açısından, tüm o eski özgünlüğünü yitirmiş- insanda saygı ve ilgi uyandıran özgün mimarisi ve içinde, yukarıda anlatılan özellikli sınıfları barındırmasıyla bende bıraktığı derin ve saygın etki, ruhumda yaratıp geliştirdiği estetik derinlik ve duygu zenginliğinin, bu bölümde anlatılanlarla örtüşmesidir. O dönemde yürürlükte olan eğitim politikalarının yansımaları olan, bu kaliteli insan yetiştirme amacına ne oldu? Şu andaki içler acısı eğitim politikalarını üretenler, nasıl olur da o dönemleri hiç yaşamamış sayarlar? Yoksa bir zamanlar, bizde de böyle kaliteli eğitim kurumları ve programları olduğundan haberleri mi yok? O, iyi yetişmiş ve iyi insan yetiştirmeyi amaçlayan, Atatürk'ün aydınlık yolunda ilerleyen idealist öğretmenler nerede?

Okulumuzun en geniş, en ışıklı-aydınlık salonunda oluşturulmuş resim atölyesi, yine alt kattaki yemekhanenin hemen karşısında yer alan ve tabanı nefis karo-larla kaplı büyük el-ışi atölyemiz nerede? Bize renk-ışık bilgisini veren, hangi renkle hangi renk karışırsa ne renk elde edileceğini öğreten, geometrik şekilleri kullanarak son derece muntazam güzel kutular yapan ve bunlarda kullanılan malzemele-

ri tamamen doğal ve atık maddelerden, kendimize yaptırın Nevzat Öğretmen/ öğretmenler nerede? Fizik laboratuvarında deneyleri büyük bir ciddiyetle bize gösterip, sonra da biz yaparken tek tek denetleyen, üstümüzde korkuyla karışık bir saygı uyandıran Şakir Öğretmenler, müzik sınıfında piyanonun başına geçip, birbirinden güzel parçalar çalan ve bize çalmayı öğrettiği mandolinlerden oluşturduğumuz koromuz, büyük bir sevgiyle eşlik eden Şükran Öğretmenler nerede?

Öyleyse yukardaki örneklerde görüldüğü gibi, bir okul mimari görkemi ve işlevselliğiyle, iyi yetişmiş kaliteli ve idealist öğretim kadrosuyla, öğrencilerinde saygı uyandırmalı ve öğrenciler de o okulda okumaktan ve mezun olmaktan gurur duymalıdır. Ne mutlu ki, bir zamanlar böyle okullarımız olmuş, işte yaşayanlar tanıktır...

SONUÇ

Sonuç olarak, tüm bu saptama ve değerlendirmelerin ışığında görüldüğü gibi, "KİŞİSEL TARİH AYNI ZAMANDA BİR TOPLUMSAL TARİHTİR..."

Kimin, neyi, nasıl anlattığına da bağlı olarak elbette...

Ahmet Say, değerli bir anı/biyografi olan ayrıca içinde birçok ortak dostlarımızın da yer aldığı ve özellikle ülkemizin doğusunda yaşadıklarıyla, kendi yaşadıklarım arasında büyük ölçüde benzerlikler saptadığım yaşanmışlıkları içeren, "Ağaçlar Çiçektedydi" kitabını iyi ki yazmış.

Emeğin sağolsun AHMET...